

Lyden kommer

Et studieopplegg for 4.–7. klasse

DETTE SÅ DU PÅ DENNE STASJONEN I FILMUSEET:
UTSTILLING AV ULIKT TEKNISK UTSTYR FRA GAMLE DAGER
TIL VÅR TID.

Charlie Chaplin i *The Gold Rush*, 1925

Stumfilm

Fra den første filmvisningen i 1895 til rundt 1930 var filmen *stum*. Det betyr at filmkameraet kunne fange bilder, men ikke lyd. Av den grunn kaller man filmer fra denne tiden for *stumfilm*. Det var likevel ikke stille på kinoene eller visningsstedene av den grunn! Helt fra begynnelsen av var det pianister eller orkestre som spilte musikk under visningene. Som oftest hadde hver film egenkomponert musikk, men av og til fikk pianistene selv lage dramatisk musikk som skulle passe til handlingen i filmen. Noen av stumfilmene var også tekstet slik at publikum kunne synge med til musikken. *Stumfilmstjernene* – de som spilte i filmene – dramatiserte sine bevegelser og ansiktsuttrykk så godt de kunne. Selv om man aldri hørte stemmene deres, ble de likevel store filmstjerner.

- Hvilke stumfilmer har du sett? Kjenner du til noen stumfilmstjerner?

De første lydfilmene

Helt fra de første filmvisningene fant sted på slutten av 1800-tallet, forsket oppfinnere på hvordan man kunne

lagre lyd på film. Lenge før filmen ble oppfunnet kunne man ta opp og lagre lyd. Problemet var å finne ut hvordan man kunne avspille lyd og bilde samtidig. I 1921 greide man å få til ganske god lyd ved å forsterke lyden og gjengi den med høytalere ved siden av kinolerretet. Men lyden ble tatt opp for seg, og var ikke lagret på selve filmen. Verdens første demonstrasjon av *optisk lyd* – lyd som «hang fast» i selve filmen – skjedde i Stockholm i 1921. Men først i 1927 ble lydfilm en suksess. Filmen het *The Jazz Singer* og var amerikansk. Før dette var det blitt gjort mange ulike forsøk, men de fleste metodene ble for dyre eller tungvinte. Den første norske lydfilm het *Den store barnedåpen* og ble vist i 1931.

Mange trodde at lydfilm var et tullele påfunn som snart ville bli umoderne, men slik gikk det ikke. Nå kan vi nesten ikke tenke oss hvordan det var å se en film uten lyd til. Men for noen stumfilmstjerner var det ikke så bra at lydfilm ble en suksess. Det var faktisk mange som mistet jobbene sine fordi stemmene deres ikke «passet» til de filmrollene de skulle spille, eller fordi de ikke kunne synge. Mange tilskuere ble svært skuffet når de hørte stemmene til sine favorittskuespillere, og noen mistet sin popularitet – og til slutt jobben som skuespiller. Dessuten mistet alle musikerne som tidligere hadde spilt på kinoene jobben sin, fordi det ikke lenger var bruk for levende musikk i salen. Fra nå av hørtes en film lik ut over alt i verden!

- I stumfilmene brukte de ofte noe som blir kalt for *tekstplakat* – vet du hva det er?

Hvordan ble lyden lagret?

De første lydfilmene ble vist på filmfremvisere for stumfilm. Fremviserne var koblet sammen med en platespiller som avspilte lydopptaket. Senere ble lydsporet «trykket» på selve filmremsen, noe som blir kalt *lydskrift-systemer*. I Filmmuseet så du kanskje ulike typer av lydskrift-systemer som har vært i bruk.

I våre dager er lyden lagret *digitalt*, det betyr at det er lagt inn lydkode på filmremsen. Disse kodene kan leses av en digital CD-spiller samtidig som bildet vises på lerretet, og lyden blir nesten helt perfekt gjengitt.

- Tror du det var lettere eller vanskeligere å være film-skuespiller før lydfilm kom?